

МОЛОДІ ВЧЕНІ

УДК 342.97

К. С. Гарбуз, аспірантка

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Кафедра конституційного права та правосуддя

Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено визначенню правового статусу суб'єктів нотаріальної діяльності в Україні. Розглянуто питання щодо суб'єктів нотаріальної діяльності в Україні, визначено завдання, функції та порядок її діяльності. Проаналізовано законодавчі новели щодо правового статусу нотаріальної діяльності.

Ключові слова: правовий статус, суб'єкт нотаріальної діяльності, повноваження, функції.

Постановка проблеми. Правове регулювання статусу суб'єктів нотаріальної діяльності, що відповідає вимогам складних суспільних відносин у сфері організації нотаріату та здійснення нотаріальної діяльності, є основою ефективного вчинення нотаріусами діяльності по захисту прав фізичних та юридичних осіб – основної функції інституту українського нотаріату. Нотаріус володіє широким колом наданих йому Законом України «Про нотаріат» [1] прав та обов'язків, забезпечених організаційними, матеріальними, судовими гарантіями, здатний належним чином здійснювати публічну діяльність щодо захисту прав і свобод фізичних та юридичних осіб, відповідати за виконання своїх обов'язків, формувати позитивну суспільну думку відносно оцінки ефективності нотаріального захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні цієї роботи були проаналізовані та використані праці та наукові статті таких вчених: В. В. Баранкової, Г. Ю. Гулевської, Д. В. Журавльова, Л.В. Єфіменка, Н.В. Ільєвої, О. Б. Калінюк, В. В. Комарова, В. М. Марченко, Л. Г. Павлової, Я. П. Панталієнко, С. Г. Пасічник, Л. К. Радзівєвської, К.І. Федорової, Є.І. Фурси, С. Я. Фурси, В. М. Черниша, К.І. Чижмарь, В. В. Яркова тощо.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити правовий статус суб'єктів нотаріальної діяльності в Україні та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в зазначеній сфері і практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Належне функціонування правової системи та посилення судового захисту прав і свобод громадян, створення ефективно діючої ринкової економіки та необхідність захисту українського підприємництва тощо потребують відповідного рівня професійності всіх осіб – учасників юридичної практики, і зокрема нотаріусів як спеціалістів у галузі застосування права, забезпечення законності та гарантування прав заінтересованих осіб [2, с. 95].

Нотаріус як правник має сприяти захисту прав і свобод та забезпечувати реалізацію законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Це завдання виконується через надання консультацій та роз'яснень з юридичних питань відповідно до компетенції; складання проектів заяв та інших документів правового характеру. Надання правам, фактам, документам юридичної вірогідності є результатом застосування таких повноважень нотаріуса: надання консультацій і роз'яснень з питань нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій відповідно до компетенції; складання проектів нотаріальних та інших документів нотаріального провадження; ведення діловодства й нотаріального архіву.

Виконання таких завдань реалізується нотаріусом за допомогою нотаріальної процедури, тобто встановленого законом порядку вчинення нотаріальних дій, який узгоджується з принципом єдиної нотаріальної процесуальної форми. Під час вчинення нотаріальних дій виникають нотаріальні процесуальні відносини між нотаріусом та особами, які звернулися

до нього за наданням правової допомоги у формі безспірної юрисдикції. При цьому нотаріус займає статус обов'язкового суб'єкта таких відносин, тому що саме він зобов'язаний вчинити нотаріальну дію за заявою фізичних та юридичних осіб, якщо вона не суперечить закону.

С. Я. Фурса вважає, що на відміну від цивільного, господарського, адміністративного процесу, де учасниками процесу є сторони, всі учасники нотаріального процесу є суб'єктами нотаріальних процесуальних відносин. За певними ознаками, характером заінтересованості, їх процесуальним становищем, роллю у процесі суб'єкти нотаріального процесу виконують різні функції, переслідують певну мету. Всі ці ознаки створюють передумови для їх класифікації, яка має велике наукове, практичне та правотворче значення [3, с. 68].

В. В. Ярков надає класифікацію суб'єктів нотаріального права. До першої групи він відносить нотаріуса, другу групу називає «Інші суб'єкти нотаріального права» і відносить до неї: помічника нотаріуса, замісника тимчасово відсутнього нотаріуса та технічний персонал. У цій же групі він виділяє осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, водночас зазначає, що вони є суб'єктами нотаріального права: 1) сторони нотаріальної дії; 2) особи, чиї права та законні інтереси зачіпаються вчиненням нотаріальної дії; 3) особи, які сприяють вчиненню нотаріальної дії, але не мають у ній власного матеріально-правового інтересу.

Щодо даної класифікації, то у ній йдеться про суб'єктів нотаріального права, тобто розкривається статус нотаріуса через організацію його діяльності, а не як обов'язкового суб'єкта нотаріальних процесуальних відносин. Технічний персонал також не є суб'єктом нотаріального процесу. Щодо третьої групи, де йдеться про осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, то її слід доповнити особами, які вчиняють нотаріальне провадження: нотаріус, інші уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи [4, с. 147].

В. В. Баранкова виділяє також осіб, уповноважених зацікавленими громадянами чи організаціями. Вони беруть участь у процесі в порядку статей 45, 97 Закону, підписуючи правочини замість особи, яка в силу фізичних вад або з інших поважних причин не може зробити це власноручно [5, с. 83].

Провідне місце займає також питання визначення правового статусу нотаріуса, як спеціального суб'єкта, на якого покладаються функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно, який має печатку такого реєстратора та здійснює повноваження відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [6].

І тому на сьогодні одним із питань, яке потребує нагального вирішення, є вдосконалення єдиної системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно (у тому числі й на земельні ділянки), що забезпечило б належний захист прав фізичних та юридичних осіб на нерухоме майно.

Безумовно, наявність законодавчої бази є головним аспектом, який повинен забезпечити створення та надійне функціонування державної системи реєстрації прав на нерухоме майно. Серед основних нормативно-правових актів, що врегульовують це питання, слід виділити Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», Закон України «Про іпотеку», Закон України «Про оренду землі» та інші нормативні акти.

Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» визначено поняття державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. Згідно із названим Законом це офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав.

Важливим кроком на шляху до вдосконалення законодавчої бази у цій сфері стало підписання Президентом України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земель-

них ділянок та речових прав на нерухоме майно» (далі – Закон), розробленого Кабінетом Міністрів України та прийнятого Верховною Радою України.

Закон спрямований на вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно, зокрема: передбачено можливість подання документів на державну реєстрацію прав як у паперовій, так і в електронній формі шляхом запровадження механізму їх подання державним кадастровим реєстратором; наділення нотаріусів повноваженнями спеціального суб'єкта державного реєстратора прав на нерухоме майно, які виникають у результаті вчинення нотаріальних дій, а саме – здійснення нотаріусами державної реєстрації прав власності, реєстрація яких була проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, а також державної реєстрації прав у результаті вчинення нотаріальної дії з такими об'єктами; можливість отримання витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно особам, які мають речові права на чуже нерухоме майно, а також інформації про наявність іпотеки та обтяжень речових прав на нерухоме майно; звільнення фізичних та юридичних осіб від сплати державного мита при проведенні державної реєстрації прав, які виникли та зареєстровані до проведення державної реєстрації прав у порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Також варто зупинитись на положеннях Закону, що внесли зміни до Закону України «Про нотаріат», якими передбачено визначення нотаріуса спеціальним суб'єктом, на якого покладаються функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Надавши нотаріусам повноваження реєстратора Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, нотаріусу надається можливість оперативно отримувати інформацію та здійснювати реєстрацію речових прав на нерухоме майно фізичних та юридичних осіб одночасно з вчиненням нотаріальної дії щодо цього майна шляхом отримання/внесення необхідних відомостей (записів) з/до вказаного реєстру. Слід зазначити, що раніше функції щодо державної реєстрації речових прав, перехід яких відбувався на підставі, зокрема, вчиненої нотаріальної дії, були покладені на відповідні підприємства бюро технічної інвентаризації у межах визначених адміністративно-територіальних одиниць.

Висновки та пропозиції. До суб'єктів нотаріальної діяльності відносяться: приватні та державні нотаріуси, помічник нотаріуса, об'єднання нотаріусів, особи, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит, особи, які допущені до кваліфікаційного іспиту, особи, які беруть участь у складанні кваліфікаційного іспиту, особи, які відповідно до законодавства порівнювані до нотаріальних.

Суб'єктами правового регулювання нотаріальної діяльності виступають також окремі індивіди та інститутовані утворення, які у визначеній законодавством послідовності виконують функції, застосовують методи правового регулювання за вчиненням нотаріальних дій нотаріусами України з метою їх організації або якісного перетворення. В умовах реформи та ринкових перетворень зростає активність подібних Нотаріальній палаті України недержавних формувань і структур, які беруть дедалі більшу участь в правовому регулюванні розв'язанні різних проблем нотаріальної діяльності.

На вдосконалення діяльності суб'єктів правового регулювання нотаріальної діяльності спрямований ряд рекомендацій: закріпити статус нотаріуса як публічної офіційної особи і професіонала в галузі права; запровадження форм та методів правового регулювання нотаріальної діяльності необхідно здійснювати у відповідності із базовими принципами латинського нотаріату; розробити нову редакцію положень Закону України «Про нотаріат» щодо кадрового резерву нотаріусів, квот нотаріусів, організацію нотаріальної діяльності, єдиної тарифікації та створення єдиного нотаріату.

Список літератури

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 – XII із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 05.03.2015 р. № 247-19 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Ільєва Н. В. Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні: адміністративно-правові засади: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ільєва Н. В. – Х., 2011. – 196 с.
3. Фурса С. Я. Теорія нотаріального процесу: Науково-практичний посібник // С. Я. Фурса – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с.
4. Ярков В. В. Нотариальное право России // В. В. Ярков. М.: Волтерс Клувер, 2003. – 408 с.
5. Комаров В. В. Нотаріат в Україні : підручник / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. – Х. : Право, 2011. – 384 с.
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004 р. – № 51. – Ст. 553.

Стаття надійшла 20.09.2015 р.

Е. С. Гарбуз, аспірантка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Кафедра конституционного права и правосудия

Французский бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Украина

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАТУСА СУБЪЕКТОВ НОТАРИАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Резюме

Статья посвящена определению правового статуса субъектов нотариальной деятельности в Украине. Рассмотрены вопросы о субъектах нотариальной деятельности в Украине, определены задачи, функции и порядок ее деятельности. Проанализированы законодательные новеллы правового статуса нотариальной деятельности.

Ключевые слова: правовой статус, субъект нотариальной деятельности, полномочия, функции.

K. S. Garbyz, Postgraduate

Odessa I. I. Mechnikov National University

the Department of Constitutional Law and Justice

Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

LEGAL REGULATION OF THE STATUS OF SUBJECTS OF NOTARY ACTIVITY IN UKRAINE

Summary

The article is devoted to the legal regulation of the subjects of notarial activities in Ukraine. It researches the questions of the subjects of notarial activities in Ukraine, defined tasks, functions and the procedure for its activities.

Key words: legal status, subject of the notarial activities, authority, functions.